

KÂZIM KARABEKİR PAŞA'NIN KASTAMONU'DAN GEÇİŞİ

Dr. MUSTAFA ESKİ*

Şark Cephesi Kumandanı Kâzım Karabekir Paşa 1922 yılında Trabzon, İncobolu ve Kastamonu yolunu izleyerek Ankara'ya gelmiştir. Kastamonu'dan geçerken benzeri görülmedik bir tezahüratla karşılanmış; iki gece burada kalarak, vatandaşlarla konuşmuş ve bazı ziyaretlerde bulunmuştur.

Kâzım Karabekir Paşa, 29 Eylül 1922 tarihinde Trabzon'dan, Mustafa Kemal Paşa'ya bir telgraf çekmiş ve beraberindeki yetim çocuklarla birlikte Ankara'ya gelmek arzusunda olduğunu ifade etmiştir. Söz konusu telgraf şu şekildedir:

"Başkumandan Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine,

Ankara'yı teşrif edeceğinizi haber aldım. Bendeniz Trabzon'dayım. Hem zât-ı sâmilileriyle teşerrüf etmek hem de Meclis-i Millimizi ziyaretle birkaç içtimada bulunmakla şerefyâb olmak arzusundayım. Müsaade buyurulduğu takdirde, nezdindeki Şark Cephesi şehit yavrularından elli kadarını ellerinizden öpmek üzere birlikte getireyim.

Şark Cephesi Kumandanı Kâzım Karabekir".¹

Mustafa Kemal Paşa, 5 Ekim 1922 tarihinde şu cevabî telgrafi göndermiştir.

"Şark Cephesi Kumandanı Kâzım Karabekir Paşa Hazretlerine,

C. 29.9.1338 şifreye.

* Kastamonu Sağlık Meslek Yüksek Okulu Müdürü.

¹ Kâzım Karabekir, *İstiklâl Harbiniz*, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1960, s. 1169.

Şark Cephesi şehit evlâtlarından elli kadarıyla Ankara'yı teşrif hakkındaki arzu-i âlileri muvafıktır. Yevm ve tarih-i hareketinizin işarını rica ederim.

Başkumandan Mustafa Kemal".²

Kâzım Karabekir Paşa, birkaç gün daha Trabzon'da kalmış ve 9 Ekim 1922 günü, beraberinde 50 kişilik musikî takımı ve 50 yetim çocuktan oluşan "Şehit Yavruları Müfrezesi" ile İnebolu'ya hareket etmiştir.³

Kastamonu'da yayınlanan Açıksöz gazetesi, bu seyahatle ilgili haberleri ayrıntılı olarak okuyucularına duyurmuş, hatta ilâve baskı yapmıştır.

Kâzım Karabekir Paşa, 11 Ekim 1922 günü İnebolu'ya gelmiş ve halkın muazzam tezahüratı ile karşılanmıştır. Burada yetim çocuklar, herkes tarafından takdirle karşılanan bir müsamere vermişlerdir. Açıksöz gazetesi bu konuda şunları yazmıştır:

"Son saatte istihbar ettiğimize nazaran bu şühedâ yavruları, İnebolu'da gayet mutantan ve son derece parlak bir müsamere vermişler ve halk tarafından pek şiddetli bir hürmet ve muhabbetle karşılanmışlardır".⁴

O günlerde Mudanya Mütarekesi de imzalandığı için, Kâzım Karabekir Paşa, Mustafa Kemal Paşa'ya, 11 Ekim 1922 günü İnebolu'dan bir kutlama telgrafı göndermiştir. Bu konudaki haber Açıksöz'de yayınlanmış olmakla birlikte, telgraf metnince rastlanılmamıştır.⁵

Kâzım Karabekir Paşa'nın seyahatini yakından izleyen Kastamonulular, telgraflar çıkmışlar ve kondisini vilayet topraklarında görmekten büyük bir sevinç duyduklarını ifade etmişlerdir. Bu cümleden olarak Belediye Başkanı Dr. Fazıl Berki Bey⁶, şu telgrafı göndermiştir:

2 Kâzım Karabekir, a.g.e., s. 1169

3 Kâzım Karabekir, a.g.e., s. 1170

4 Açıksöz, 11 Teşrinievvel 1338, sayı : 603

5 Açıksöz, 17 Teşrinievvel 1338, sayı: 608

6 Fazıl Berk Bey, İtihat ve Terakki Cemiyeti (ITC)'ne mensup askerî bir doktordur. Kastamonu dahilinde ITC şubeleri ile Donanma-i Osmanî Cemiyeti şubelerinin açılmasında büyük gayret göstermiştir. 1911 yılında Almanya'ya gönderilmiştir. Donanma Cemiyeti Berlin şubesinin kurulmasını sağlamış ve bu konuda fikir babalığı yapmıştır. İngilizler, İstanbul'u işgal edince kendisini Malta'ya sürgün etmişlerdir. 1921 yılında Malta'dan dönmüş, 1922 yılında Belediye Başkanı seçilmiştir. Şair ve hatip bir kişidir. İsmail Habib Bey'in ayrılmasından sonra Açıksöz'ün başyazarlığı görevini üstlenmiştir. Cumhuriyet döneminde milletvekilliği görevinde de bulunmuştur.

*"İnebolu'da Muzaffer Kumandan Kâzım Karabekir Paşa Hazretlerine,
Minnettârı olduğumuz halâskâr kumandan-ı zîşânımız ve maiyetleri
erkânını, vilayetimizi teşrifleri vesile-i mes'udesi ile müstağrak-ı şâdumâni olan
Kastamonu ahâlisi nâmına refi'-i ta'zimat ve arz-ı hoşâmedi eylerim".⁷*

Kâzım Karabekir Paşa ise şu cevabı vermiştir:

*"Kastamonu Belediye Reisi Dr. Fazıl Berki Beyefendiye,
Muhterem Kastamonu ahâlisinin teveccühleri pek kıymettârdır. Hissiyât-ı
samimânemi arz eylerim. Kendilerine kavuşmakla bahtiyar olacağım. 12.10.37.
Şark Cephesi K. Kâzım Karabekir".⁸*

Açıksöz gazetesi başyazarı İsmail Habib Bey⁹ de, Paşa'nın İnebolu'ya ayak basması münesabetiyle şu telgrafi çekmiştir :

*"İnebolu'da Kâzım Karabekir Paşa Hazretlerine,
Gazetemiz topraklarınıza teşriflerinizi en samimi memnuniyetlerle
selâmlayarak tebriklerini takdim eyler.*

Açıksöz Başmuharriri İsmail Habib".¹⁰

Kâzım Karabekir Paşa, bu telgrafa şu cevabı vermiştir :

*"Açıksöz Başmuharriri İsmail Habib Bey'e,
Samimi hissiyatınıza teşekkür ederim.*

Şark Cephesi K. Kâzım Karabekir".¹¹

7 Açıksöz, 12 Teşrinievvel 1338, sayı: 604

8 Açıksöz, 12. Teşrinievvel 1338, sayı: 604

9 İsmail Habib Sevük, Hukuk Fakültesi'ni bitirdikten sonra 1914 yılında Kastamonu Sultanisi'ne edebiyat öğretmeni olarak atanmıştır. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin kulüp müdürlüğü görevini üstlenmiş ve aynı zamanda bu cemiyetin Kastamonu şubesininin yayın organı olan ve 1908-1918 yılları arasında 485 sayı çıkan Köroğlu gazetesinde 52 başmakale yazmıştır. 1921-1922 yıllarında Açıksöz'de başyazarlık yapmış olup bu gazetede de 109 başmakalesi ile 68 fıkrası yayımlanmıştır. Açıksöz'deki yazıları, yeni yazıya çevirilmiş olup, Atatürk Araştırma Merkezi tarafından kitap halinde bastırılmasına karar verilmiştir.

10 Açıksöz, 12 Teşrinievvel 1338, sayı: 604

11 Açıksöz, 12 Teşrinievvel 1338, sayı: 604

Kâzım Karabekir Paşa, 12 Ekim 1922 günü öğleye doğru İnebolu'dan ayrılmış ve alaturka saat 7.45'de Küre'den geçmiştir. Paşa'nın hareketi çok yakından izlenmiş ve telefonla bilgi alınmıştır. Bu konuda, 12 Ekim 1922 tarihli Açıksöz şunları yazmıştır :

"Dünkü nüshamızda memnuniyetle bildirdiğimiz ve bugün hususî bir ilâve ile de karilerimize tebşîr eylediğimiz veçhile, Kâzım Karabekir Paşa Hazretleri bugün öğle üzeri İnebolu'dan hareket eylemişlerdir. Şehrimiz, muzaffer Kars fâihinin teşriî münasebeti ile daha sabahtan donanmış, bütün devâir-i resmîye, bütün çarşı içleri ve pek çok mebâni-i resmîye şirin bayraklarımızla bezenmiştir. Paşa Hazretlerinin istikbaline bütün mektepler, bütün memurîn, eşraf, esnaf cemiyetleri hülâsa bütün Kastamonu halkı şitâb etmiş olduğundan Paşa Hazretleri şehir hâricinde mahşerî bir halk kütlesi tarafından hararetle istikbâl edileceklerdir. Bu hususta tafsilatı Cumartesi nüshamızda vereceğiz".¹²

Kâzım Karabekir Paşa, 12 Ekim 1922 Perşembe günü alaturka saat 1'de Kastamonu'ya gelmiştir. Küre'den geçtikten sonra özel arabası arızalandığı için gecikmiştir. Öğrenciler ve halk, aynı gün saat 9'dan itibaren kendisini Kışla Meydanı'nda¹³ beklemişlerdir. Ayrıca 40-50 kadar atlı "babayiğit" de onu karşılamak üzere İnebolu yoluna doğru hareket etmiştir. Paşa'nın gecikmesi üzerine, orada bulunanlar, karşılama merasiminin Kışla'da değil, Hükümet binasının önünde yapılmasına karar vermişlerdir.

Akşam, alaturka saat 1'e geldiği vakit, Kâzım Karabekir Paşa, büyük bir alkış tufanı arasında şehre girmiştir. Bu konuda Açıksöz şunları yazmıştır:

"Otomobil ağır ağır yürüyor, halk bu muzaffer kumandanımızı bütün şevk ve heyecanla alkışlıyordu. Otomobilin önü ve arkası süvari babayiğitlerle ihata olunmuş ve otomobilin geçtiği şose üzerinde halk iki taraflı olarak mütemâdiyen "Yaşasın büyük Paşamız" diye haykırıyordu".¹⁴

Kâzım Karabekir Paşa'nın otomobili Belediye¹⁵ binasının önünde durmuş; kendisi arabasından inmiş ve binlerce kişiye hitaben bir konuşma yaparak gösterilen ilgiye teşekkür etmiştir. Belediye'de yapılan kısa bir takdim merasiminden sonra Vilayet binasına doğru yürümeye başlamıştır. Yol üzerinde toplanan halk,

12 Açıksöz, 12 Teşrinievvel 1338, sayı: 604

13 Kastamonu Kışlası 1954 yılında yanmıştır. Onun yerinde şimdi Mustafa Kaya Anadolu Lisesi bulunmaktadır.

14 Açıksöz, 12 Teşrinievvel 1338, sayı: 604

15 O zaman Belediye binası şimdiki Adliye'nin yerinde bulunuyordu.

sürekli olarak alkışlamış ve "Yaşasın büyük Paşamız." diye bağırmıştır. Ayrıca Mekteb-i Sultânî¹⁶, Darulmuallim ve Kız İptidâî Mektebi öğrencileri ile bir kıta askeriye Paşa'yı selâmlamıştır. Hükümet kapısı önünde bekleyenler, Vali tarafından Paşa'ya takdim edilmişlerdir. Bu sırada orada bulunan Kelkitli Hacı Çavuş, "*Paşa Hazretleri, Gazi Çavuş benim*" demiş ve ellerini öpmüştür. O da çok duygulanmış ve Hacı Çavuş'u alnından öpmüştür.

Kâzım Karabekir Paşa daha sonra Valilik makamına çıkmış, şehrin ileri gelen kişileri ve hocalar kendisine hoş geldiniz demişlerdir. Burada yemek yemiş ve tekrar alaturka saat 3'de Belediye'ye gelmiştir. Orada bekleyen vatandaşlar Paşa'nın elini öpmüştür. Bu sırada Belediye önünde toplanan binlerce kişiye hitaben Dr. Fazıl Berki Bey manzum bir hitabede bulunmuş ve dakikalarca alkışlanmıştır. Fazıl Berki Bey'in şiiri 102 mısradan meydana gelmiş olup ilk iki mısraı şu şekildedir :

*"Ey ahâli, ey cemaat, var ki üç, dörtyüz sene,
Gitti İslâmın işi hep tersine, hep tersine".¹⁷*

Okunan güzel şiir dolayısıyla, Kâzım Karabekir Paşa, Dr. Fazıl Berki Bey'i tebrik etmiş ve saat 4'de Belediye'den ayrılarak, istirahat etmek üzere Hükümet binasında hazırlanan odasına çekilmiştir.

Kâzım Karabekir Paşa, 13 Ekim 1922 Cuma günü, alaturka saat 3'de, beraberinde Gelibolu milletvekili ile İleri gazetisi sahibi Celâl Nuri Bey, vali, millî eğitim müdürü ve şehrin ileri gelenleri ile birlikte bazı okulları ziyaret etmiştir. Bu okullar şunlardır:

1. Darülmuallimat (Kız Öğretmen Okulu)

Kâzım Karabekir Paşa önce Darülmuallimat'ı ziyaret etmiştir. Cuma günü tatil olmasına rağmen bütün öğrenciler okulda toplanmış ve karşılamada hazır bulunmuştur. Paşa, sınıflara girmiş ve öğrencilere bazı sorular sormuştur. Son sınıfta tarih, 3 ve 4. sınıflarda ise fen ve usul-i terbiye derslerine girmiş ve kızların bilgi seviyelerini ölçen sorular yöneltmiştir. 4. sınıfta bir kız öğrenci, 7-8 yaşlarına getirilen bir çocuğun üzerinde tecrübî elbise ve temizlik muayenesi yapmıştır. Açıksöz bu konuda şunları yazmıştır:

"Paşa Hazretleri bu muayeneleri bizzat idare ediyor ve mütevâli suallerle mektebin bu derslerdeki derece-i tahsilini muayene buyuruyorlardı".¹⁸

16 Sultanı Mektebi, şimdi Desterdarlık binası olarak kullanılmaktadır.

17 Şiirin tamamı için bkz. Açıksöz gazetesi, 15 Teşrinievvel 1338, sayı: 606.

18 Açıksöz, 14 Teşrinievvel 1338, sayı: 605.

Daha sonra okulun yatakhane binası gezilmiş ve çok temiz bir vaziyette olduğu görülmüştür. Okulda, Paşa'ya sodalı çay ikram edilmiş ve bazı öğrenciler de şiirler okumuştur. Okulun her tarafı gezilmiş; alt katta bulunan Hadikatülbenat mektebine dahi uğramıştır. Burasının, uygulama okulu haline getirileceği kendisine ifade edilmiştir.

2. Merkez Kız Numune Mektebi

Misafirler, okula geldiklerinde kız öğrenciler kendilerini kapıda karşılamışlar ve şiirler okumuşlardır. Paşa, okulu gezmiş ve eski sıraların değiştirilmesini istemiştir. Burada kendisine şeker ikram edilmiştir.

3. Darülmualim (Erkek Öğretmen Okulu)

Kâzım Karabekir Paşa, burada sınıfları ve yatakhaneyi gezmiş; her tarafı çok temiz bulmuştur. Daha sonra okulun bahçesine çıkmışlar ve beden eğitimi öğretmeni tarafından hazırlanan gösteriyi izlemiştir.

4. Mekteb-i Sultânî

Kâzım Karabekir Paşa, okulun önüne geldiği vakit öğrencilere "Merhaba Efendiler" diye hitap etmiş ve öğrenciler de "Merhaba Paşa Hazretleri, hoş geldiniz Paşa Hazretleri" diye karşılık vermişlerdir. Müdür odasına çıkılmış ve burada, okulun idareci ve öğretmenleri, millî eğitim müdürü tarafından kendisine takdim edilmiştir. Paşa, kendilerini kutlamış ve öğretmenliğin güzel bir meslek olduğunu ifade etmiştir.

Devre-i sâni sınıfı öğrencileri sınıfta toplanmışlar ve Paşa, onların bilgi seviyelerini ölçmek istemiştir. Önce Coğrafya, Tarih, Diyanet, Fransızca, Farsça ve Arapça derslerinden soru sormuştur. Daha sonra okulun yatakhane binası ile fizik ve kimya laboratuvarlarını gezmiştir.

Kastamonu'da görevli öğretmenler ile şehrin eşrafı, Sultânî Mektebi'nin alt katında toplanmışlardır. Paşa burada bir konuşma yapmış; bundan sonraki savaşın eğitim sahasında yapılmasını ve her yerde cehaletle mücadele edilmesi gerektiğini ve bu konudaki savaşta da öğretmenlere önemli görevler düştüğünü ifade etmiştir. Şark Cephesi'nde 3000 kadar yetim çocuğu eğiterek onları sanat sahibi yapmakla meşgul olduklarını, bunlardan 50 kadar öğrencinin Kastamonu'ya geldiğini ve konser vereceklerini söylemiştir. Paşa, ziyaret ettiği okullardan övgüyle söz etmiş ve öğretmenlerin vatan yolunda çalıştıklarını da sözlerine eklemiştir.

Millî Eğitim Müdürü Behçet Bey, okulları ziyaret etmek amacıyla bir gün daha Kastamonu'da kaldığı için Kâzım Karabekir Paşa'ya teşekkür etmiş ve

bu davranışıyla Paşa'nın eğitime ne kadar önem veren bir kişi olduğunu söylemiştir.

5. Darülhilâfe Medresesi

Kâzım Karabekir Paşa, Darülhilâfe Medresesi'ni de ziyaret etmiş ve gördüğü intizamdan dolayı memnun kalmıştır.

6. Sanayi Mektebi

Paşa, Sanayi Mektebi'nde marangozhane ve kundurahane bölümleri ile yatakhaneyi gezmiş ve çok memnun kalmıştır.

Kâzım Karabekir Paşa, 14 Ekim 1922 Cumartesi sabahı erken saatlerde Kastamonu'dan ayrılmış ve Ankara'ya hareket etmiştir.

Açıksöz gazetesinin Paşa'nın gezisine çok geniş bir şekilde yer verdiği daha önce ifade edilmişti. İsmail Habib Bey, "Büyük Misafir" adıyla yazdığı başmakalede onun hizmetlerini anlatmış ve kendisini Kastamonu'da görmekten duyduğu sevinci dile getirmiştir.¹⁹

Paşa ile beraber İncobolu'ya gelen şehit yavruları, 14 Ekim 1922 Cumartesi günü Kastamonu'ya gelmişler ve Kışla'da Millî Eğitim Müdürü Behçet Bey, Mekteb-i Sultânî ve Darülmualim öğrencileri ve öğretmenler tarafından karşılanmışlardır. Şehit çocukları; önllerinde, kendilerine refaket eden musikî takımı ile beraber millî şarkılar söyleyerek yollarına devam etmişler ve Hükümet binasına gelmişlerdir. Yollarda bekleyen vatandaşlar büyük sevgi gösterisinde bulunmuşlardır. Vali, şehit yavrularını kapıda karşılamış, onlara hitaben bir konuşma yapmış ve "Hoş geldiniz" demiştir. Bu konuşmaya 15-16 yaşlarında bir çocuk cevap vermiş ve arkadaşları adına teşekkür etmiştir. Daha sonra Mekteb-i Sultânî'den Arif adında bir öğrenci, konuşma yapmış ve misafir çocuklara "Hoş geldiniz" demiştir. Musikî takımı, Vilayet önünde bir konser vermiştir.

Misafir çocuklar, Mekteb-i Sultânî'de, musikî takımı ise Ekşioğlu Oteli'nde²⁰ yatmışlardır.

Şehit çocukları 15 Ekim 1922 günü alaturka saat 5'de Kışla'da bir müsamere vermişlerdir. Buradaki gösteriye vali, resmi kurum amirleri ve halktan çok sayıda kişi katılmıştır. Çocuklar Türkiye haritası çizmişler ve üzerinde de-

¹⁹ İsmail Habib, "Büyük Misafir", Açıksöz gazetesi, 12 Teşrinievvel 1338, sayı: 604

²⁰ Ekşioğlu Oteli, şimdiki Otogar'ın tam karşısında bulunan iki taş binadan meydana gelmiş idi. Şu an yıkılmış olup yerlerine yeni binalar yapılmaktadır.

miryollarını işaretlemişlerdir. Aynı akşam Darülmualim bahçesinde yine bir müsamere verilmiş ve halktan bin kişi katılmıştır. Kalabalıktan etrafta oturacak yer bile kalmamış; bazı kişiler, okulun duvarlarına çıkmışlardır. Müsamerede alaturka ve alafranga parçalar ile Doğu Anadolu havaları çalınmış ve bu bölgemizin türkülüeri söylenmiştir.

16 Ekim 1922 günü öğleden sonra Mekteb-i Sultânî'de bayanlara, akşam da halka birer müsamere daha verilmiştir.

Kâzım Karabekir Paşa'nın, Kastamonu'dan geçişi ile ilgili olarak, daha çok mahallî kaynaklara göre elde edebildiğimiz bilgiler bunlardan ibarettir.